

Калдыбаев С.К., Ибраев А.Д.

**СТУДЕНТТЕРДИН ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТЕРИНДЕ ЖАҢЫ
МААЛЫМАТТЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КОЛДОНУУНУН
УЮШТУРУУЧУЛУК-ПЕДАГОГИКАЛЫК ШАРТТАРЫ**

Калдыбаев С.К., Ибраев А.Д.

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ
ПРИМЕНЕНИЯ НОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ СТУДЕНТОВ**

S.K. Kaldybaev, A.D. Ibraev

**ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL CONDITIONS
OF APPLICATION OF NEW INFORMATION TECHNOLOGIES IN
INDEPENDENT WORK OF STUDENTS**

УДК: 37:378.14:681.14

Педагогика илиминин калыптануу мезгилинде «окуу», «окутуу процесси» деген түшүнүктөрдүн негизинде билим берүү маселеси камтылган жана ал процесстин өзөгүндө окутуучу турган. Ал эми кийинки изилдөөлөрдө бул процесс эки компоненттен, тактап айтканда окутуудан жана окуудан тураары далилденген. Окутуу – окуу материалын жеткирүү, түшүндүрүү үчүн атайын уюштурулган окутуучунун ишмердүүлүгү деп эсептелсе, окуу – студенттин билимди кабыл алуу үчүн жүргүзгөн өздүк ишмердүүлүгү болуп саналат.

Е.Л.Белкин, Б.П.Есипов, А.С.Лында, А.В.Усова ж.б. окумуштуулар белгилегендей, студенттердин өз алдынча иштерин традициялык билим берүүдө уюштуруу жетишсиз. Себеби азыркы окутуу системасы дүйнөлүк масштабдагы жетишкендиктерди эске алуу менен, жаңы окутуу ыкмаларын (кейс-метод, портфолио, проект-методу, маалыматтык технологиялар) пайдаланууга көбүрөөк ык коюуда. Бул учурда студенттердин өз алдынча иштерин традициялуу ыкмалар менен уюштуруу эффективдүү натыйжа бербейт, аны уюштуруу окутуунун жаңы ыкмаларына таянышы зарыл.

Дидактиканын негизги милдеттеринин бири болуп, окутуунун мазмуну менен илимдин жетишкендиктерин айкалыштыруу эсептелет. Окутуу процессинде студенттердин теориялык билим деңгээлдерин жогорулатуу менен, алардын ойлоону, абстракциялоо мүмкүнчүлүгүн жакшыртуу дагы дидактиканын милдети.

Окутуу процессинде проблемалык абалды түзүү аркылуу студенттердин өз алдынча таанып-билүү ишмердүүлүгүн активдештирүү, билимди терең өздөштүрүүгө жана акыл-эстик өнүгүүгө жетишүү менен бирге окуу процессине тиешелүү техникалык каражаттарды эффективдүү пайдалануу азыркы учурдагы негизги дидактикалык маселелерден болуп калды.

Мындан тышкары, өз алдынча билим алуусу үчүн студент ар кайсы тармактардан, булактардан маалымат алуусу, алар менен иштей жана структуралаштыра билүүсү, коюлган максатка шайкеш келген таанып билүү аракеттерин өздөштүрүүсү (билгичтик, көндүмдөр) талап кылынат. Ошол эле учурда ал өздөштүрүлгөн маалыматтарды колдоно билүүсү, тиешелүү булактар, каражаттар менен аракеттене билүүсү зарыл.

Студенттин өз алдынча ишти аткаруу маселеси окутуучунун жетектөөчүлүк жана уюштуруучулук ролу менен тыгыз байланышкан. Бул биринчиден. Экинчиден, өз алдынча ишти аткаруунун негизинде студент окуу материалын сапаттуу өздөштүрүүгө жетишүүсү керек. Андан тышкары, студенттин окуу ишмердүүлүгүнүн билгичтиктери жана көндүмдөрү, таанып билүү жөндөмдөрү, окуу материалына болгон кызыгуусу, өз алдынча билим алууга болгон даярдыгы, өз алдынчалыгуу калыптанууга тийиш. Окутуучунун жетектөөсү камсыз кылынбаса, уюштурууга тиешелүү чаралар көрүлбөсө, анда өз алдынча иштин жүзөгө ашырылышы эффективдүү натыйжа бербейт. Ошондуктан бул ишти уюштуруунун педагогикалык шарттары алдын ала түзүлүүгө тийиш.

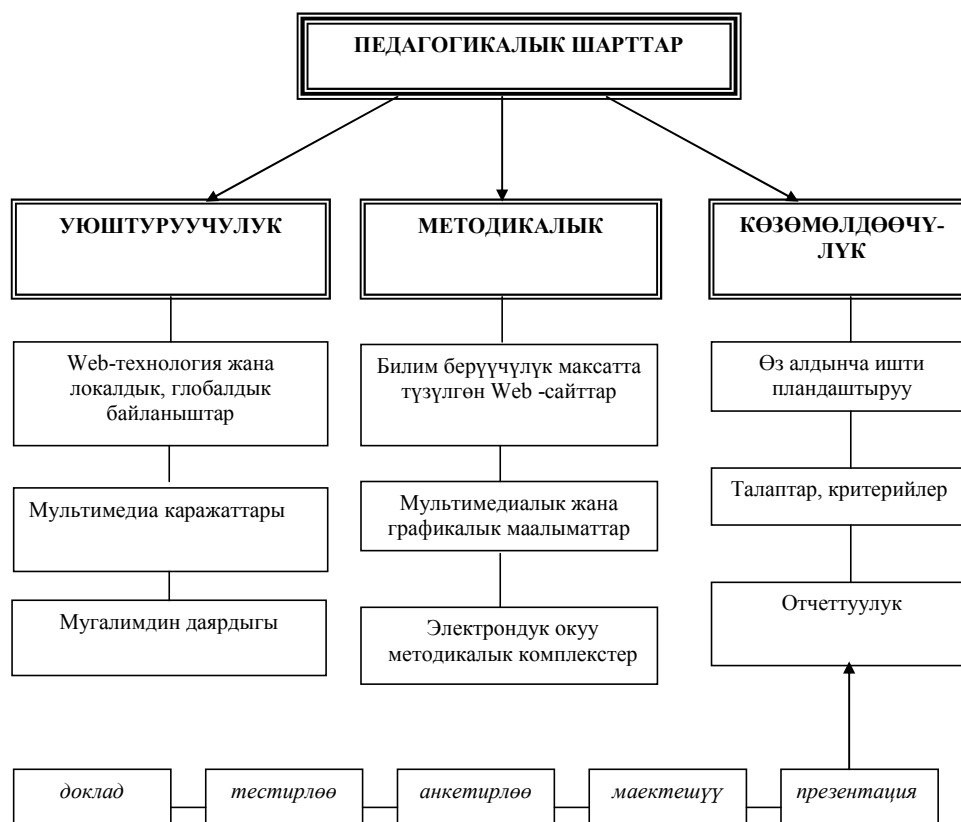
Адабияттарда «педагогикалык шарт» түшүнүгү ар кандай мааниде чечмеленет. Д.М.Ажыбаев өз изилдөөсүндө «педагогикалык шарт» түшүнүгүн эки мааниде аныктайт: биринчиден, бул – чөйрө, анын негизинде студенттердин окуу таанып билүү ишмердүүлүгүнүн эффективдүү уюштурулушу камсыз болот. Экинчиден, бул – ушул чөйрөнү түзүү үчүн көрүлгөн педагогикалык чаралар. Е.И.Машбиц педагогикалык шартты – педагогикалык процессти эффективдүү уюштурууга карата түзүлгөн, бири-бири менен байланышкан жана бири-биринен көз каранды болгон ички жана тышкы факторлор деп эсептейт. Кай бир адабияттарда педагогикалык шарт –

процессти ийгиликтүү уюштуруу үчүн атайын түзүлүп чыккан критерийлер деп белгиленет. Биздин изилдөөбүздө педагогикалык шарт атайын түзүлгөн чөйрө жана ага тиешелүү болгон педагогикалык каражаттар деп кабыл алынды.

Жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу менен студенттин өз алдынча иштерин ийгиликтүү уюштуруу үчүн атайын чөйрөнүн жана педагогикалык каражаттардын түзүлүшү максаттуу деп эсептөөгө болот. Тиешелүү каражаттардын өзгөчөлүгүнө жараша, аткарылуу жумуштардын мазмунуна жараша биздин изилдөөбүздө педагогикалык шарттардын уюш-

Өз алдынча иштерди мындай жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу менен уюштуруу үчүн эң алгач окуу жайынын ылайыктуу компьютердик класстары болушу зарыл. Өз алдынча ишти сабак учурунда уюштуруу үчүн компьютердик класстардын локалдык жана глобалдык (Интернет) түйүнүндөргө кошулуусу зарыл шарт.

Акыркы муундагы компьютерлердин жогорку окуу жайларына жайылтылышы, алардын локалдык түйүндөргө биригиши жана Интернет байланышына кирүү мүмкүнчүлүктөрүнүн кеңейиши билим берүү системасын рефор-



1-схема. Өз алдынча ишти уюштуруунун педагогикалык шарттары

туруучулук, методикалык жана көзөмөлдөөчүлүк компоненттери аныкталды (1-схема).

Биздин изилдөөбүздө биринчи уюштуруучулук шарт болуп жогорку окуу жайларынын *Web-технология, локалдык жана глобалдык байланыштар* менен камсыз болушу эсептелет. Бул учурда окутуучу компьютердик класстардагы локалдык жана глобалдык байланыштардын иштешин уюштуруп, алардын негизинде Web-технологиянын кенен мүмкүнчүлүктөрүн студенттердин өз алдынча иштеринде пайдалана алат. Web-серверлер, Localhost системалары азыркы учурда жогорку окуу жайларынын дээрлик көпчүлүгүндө камсыздалган жана сервердик компьютерлер локалдык жана глобалдык байланыштарга ээ.

малоого реалдуу шарттарды түзүүдө. Окутуунун жаңы формалары маалыматтык жана телекоммуникациялык технологиялардын базасын колдонууну талап кылат. Бул учурда студент менен окутуучунун ортосундагы электрондук байланыштарды пайдалануу жолдору ачылат, башкача айтканда Web технологиясынын базасындагы аудио-видео конференциялар, электрондук почталар, жыйындар баракчасы (форм), конок китепчесин (гостевая книга) пайдалануу мүмкүнчүлүктөрү түзүлөт.

Жогорку окуу жайларда жаңы маалыматтык каражаттарды колдонуу окутуунун уюштуруучулук формаларынын өтө тез өнүгүүсүнө алып келүүдө. Буга мисал катары дистанттык

жана ачык окутууну, компьютердик класстарда, лабораторияларда окутууну атай кетсек болот.

Интернет билим берүүчү маалыматтык булак катары саналып, ал инсандын өнүгүшүнө, анын компьютердик сабаттуулугуна оң таасирин тийгизет жана студенттердин өз алдынчалуулугун өнүктүрүү үчүн негизги каражат боло алат.

Электрондук окуу каражаттары жана телекоммуникациялык интернет түйүнү маалыматтардын булактары катары уламдан улам кеңири колдонулуп келүүдө. Булар аркылуу интерактивдүү окутуунун программалары түзүлүп, анын негизинде студенттин профессионалдык көндүмдөрүн жана билгичтиктерин бышыктоо, калыптандыруу маселелери коюлууда.

Азыркы жаңы программалык каражаттар жана интернетте жайгашкан ар түрдүү маалыматтар менен иштөө ыкмалары педагогикалык маселелерди жаңыча чечүүгө мүмкүндүк берет. Окутуу процессин уюштуруудагы жаңы ыкма болуп жогорку окуу жайларында студенттердин өз алдынча ишмердүүлүгүндө телекоммуникациялык түйүндөрдүн мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу менен катар *Web технологияны*: тематикалык Web - баракчаларды жана Web – квестерди, html (hypertextmarkup language) - редакторлорун, ftp, веб браузерлерин, графикалык редакторлорун түзүү жана актаивдүү колдонуу саналат.

Электрондук окутуу ички локалдык түйүн ичинде жана интернет аркылуу интерактивдүү окутууну камтыйт. Окутуунун мындай методдору студенттердин өз алдынча иштөөсүндөгү билгичтиктерин жана шыктарын өркүндөтүүгө жагымдуу ыңгай түзөт, ошондой эле ал өз алдынча изилдөөлөрдү жүргүзүүгө, чыгармачылык жөндөмдөрүн өркүндөтүүгө көмөк берип, студенттин келечектеги профессионалдык ишмердүүлүгүнүн өнүгүшүнө шарт түзөт.

Мультимедиа каражаттарын түзүү жана пайдалануу студенттердин өз алдынча иштеринде жаңы маалыматтык технологияларды колдонуунун экинчи уюштуруучулук шарты болуп саналат.

Мультимедиялык, тексттик жана графикалык формаларды колдонуу менен окуу материалын эффективдүү өздөштүрүүгө боло тургандыгы тууралуу көптөгөн окумуштуулар, методист мугалимдер өзүлөрүнүн ойлорун айтып, сунуштарын беришет. Мындай формаларды колдонуу менен студенттерге окуу материалын визуалдуу түрдө көрсөтүүгө, үн аркылуу кабыл алдырууга, ылайыктуу түрдө иштелип чыккан чийме, схемалар аркылуу жеткиликтүү түшүндүрүүгө болот. Ан үчүн мындай каражаттар окутуучунун арсеналында болуусу зарыл жана бул каражаттарды камсыз кылууга окуу жайында, кафедраларда тиешелүү чара көрүлүүсү тийиш. Студенттердин өз алдынча иштерин бул каражаттар аркылуу уюштурууга эң алгач

компьютердик класстардын мүмкүнчүлүктөрүн камсыз кылуу зарыл. Компьютердик класстарда үн чыгаруучу колонкалар, үн кабыл алуучу микрофондор, визуалдуу көрүнүштү камсыз кылуучу web-камера, графикалык формадагы маалыматтарды компьютерге киргизүүчү сканердик аппараттар, кыймылды башкаруучу жостиктер, окуу материалдарын, кыймылдуу сүрөттөлүштөрдү, чиймелерди чагылдыруучу телеконференциялык экран жана бимердик аппараттардын жабдылышы окутуу процессин мультимедиялык каражаттар менен камсыз кылуунун зарыл шарттары болуп эсептелет. Окутуучу бул жаңы маалыматтык технологиялардын зор мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу менен предметти окутууга жана студенттердин өз алдынча иштерин өнүктүрүүгө өз салымын кошо алат. Мультимедиялык каражаттар менен иш алып барууга көнгөн студент, биринчиден, башка предметтердеги окуу материалын дагы визуалдаштырууга, кыймылдуу сүрөттөлүштөрдү жасап үйрөнүүгө каныгат, экинчиден, окууну бүткөндөн кийинки өз кесибинде дагы мындай каражаттар менен иштөөнү андан ары өнүктүрө алат.

Жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу менен студенттердин өз алдынчалуугун арттырууда мугалимдин ролу чоң. Жогорку окуу жайларында Web технология, локалдык жана Интернет байланыштар түзүлгөн күндө да, мультимедиялык каражаттар топтолгон күндө да, эгерде мугалим алар менен иш алып барууну өздөштүрбөсө, булл аракеттер текке кетет. Ошондуктан, булл технологияларды колдонууга карата мугалимдин даярдыгы үчүнчү, негиздүү уюштуруучулук шарт болуп эсептелет. Жогоруда айтылган шарттардын бардыгын уюштуруу жана студенттердин өз алдынча иштеринде аларды колдонуу албетте, мугалимдин даярдыгын талап кылат. Мугалим өзү биринчиден ошол жаңы технологиялар жана каражаттар менен эркин иштөөгө үйрөнүшү керек. Студенттер өз алдынча иштерди аткарууда пайда болгон проблемалар менен кайрылууда мугалим ошол суроого жогорку профессионалдык денгээлде чечүүгө далалат кылуусу зарыл. Жогорку окуу жайларында кай бир студенттердин жаңы маалыматтык технологиялар боюнча билим-билгичтиктери мугалимдердин билимдеринен жогору болгон учуру дагы кездешет. Ошондуктан мугалимдин бул тармак боюнча билимдерин өркүндөтүү маселеси учурдун актуалдуу проблемаларынан болуп эсептелет.

Окуу процессинде студенттердин өз алдынча иштерин уюштуруу үчүн кафедрада тиешелүү предметтердин электрондук китепканалары, билим берүү сайттарынын даректери дайын болуусу керек. Бул шарттар студентке керектүү маалыматтарды издөөгө, сунуш кылынган иштерди өз убагында аткаруу үчүн тиешелүү маалыматтарды колдонууга көмөк көрсөтөт.

Азыркы мезгилде гипертексттик структуралуу форматта маалыматтарды түзүү жана пайдалануу өзгөчө кызыгууну жаратууда. Мында маалыматтар удаалаш агым менен берилбестен, окуу кадамдарынын майдаланган бөлүкчөлөрү түрүндө сунуш кылынат. Студент гипертексттин жардамы менен тиешелүү окуу материалын, справочник-сөздүктөрдү, түшүнүктөрдү ала алат. Окуу материалдарын структуралуу гипертексттик форматта көрсөтүү өз алдынча иштердин системасында дагы өз пайдасын тийгизет.

Маселен, окутуучу билим берүүчүлүк максаттагы Web-сайтты даярдап Web-квесттердин тобун студенттерге сунуштайт. Андан сырткары, студенттер менен интерактивдик байланыштын системасын түзүп, ар бир студентке электрондук каражаттар аркылуу үзгүлтүксүз таасир бере алат. Билим берүүчүлүк максатта даярдалган Web-сайттардагы маалыматтарга окутуучу улам көзөмөл жүргүзүү менен, ал жердеги маалыматтарды улам жаңыртып турат. Ар бир студенттин өз алдынча иштерди аткаруу процессине көзөмөл жасай алат, комментарий бере алат жана ага жараша жаңы тапшырмаларды сунуштайт. Берилген тапшырма боюнча керектүү маалыматтарды берүү менен бирге

интернетте жайгашкан башка маалымат булактарына шилтемелерди берет. Студенттер электрондук же окутуучу тарабынан атайын түзүлгөн интерактивдик байлаштары аркылуу өз алдынча иштердин жыйынтыктарын, же пайда болгон суроолорду окутуучуга жөнөтүү менен окутуучунун кеп кеңештерине ээ боло алышат.

Адабияттар:

1. Панкова Г.Д. Теоретические и практические проблемы совершенствования самостоятельной работы студентов на основе использования информационных технологий. Дис...д-ра пед. наук: 13.00.01. – Бишкек, 2005. – 284 с.
2. Ажыбаев Д.М. Развитие познавательной деятельности студентов информационными средствами. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – Бишкек, 2008. – 23 с.
3. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: Учеб. пособие. – К.: Высш. шк., 1990. – 248 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Бабаев Д.Б.